

УДК 94(477.8):329.73]:"1946":930.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/91-2-2>

Оксана МЕДВІДЬ,

orcid.org/0000-0002-8777-9760

кандидат історичних наук,

доцент кафедри історії України та правознавства

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

(Дрогобич, Львівська область, Україна) *oksana-medvid@ukr.net*

Руслана ПОПП,

orcid.org/0000-0002-8777-9760

кандидат історичних наук,

доцент кафедри історії України та правознавства

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

(Дрогобич, Львівська область, Україна) *ruslana_porpp@ukr.net*

ЗВІТ ОУН (1946 Р.) ЯК ДЖЕРЕЛО ЩОДО ВИВЧЕННЯ РАДЯНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ В ПЕРШІ ПОВОЄННІ РОКИ

Мета статті – опублікувати звітний документ ОУН та проаналізувати його зміст для дослідження радянських процесів у західному регіоні України у перші повоєнні роки. **Методологія дослідження** базується на загальноприйнятих принципах науковості, об'єктивності, історизму, методах зовнішньої та внутрішньої критики джерел. **Наукова новизна.** У статті висвітлено заходи ідеологічно-пропагандивної роботи та масштаби репресій сталінських каральних органів, механізми насадження більшовицької ідеології. Показано погляд підпільників на ідейно-політичний тиск радянської влади на мешканців краю як один із важливих засобів радянської пропаганди. **Висновки.** Звітна документація ОУН є вагомим історичним джерелом для вивчення суспільно-політичних, соціально-економічних процесів та повсякденного життя населення західного регіону України у другій половині 1940-х рр. На відміну від офіційних радянських джерел, які відображали виключно пропагандистську інтерпретацію, звіти українського підпілля містять факти та свідчення «знизу», що дозволяє глибше реконструювати реальність тогочасного життя. Інформація наведена у публікованому нами звіті за січень-квітень 1946 р, засвідчує, що для своєї легітимізації в західному регіоні України у перші повоєнні роки, де більшість населення було до неї вороже налаштовано, радянська система використовувала ідеологічно-пропагандивні та репресивні методи. Це яскраво проявилось під час Виборів 1946 р. до Верховної Ради СРСР. Головною метою організованої сталінським режимом «Великої Блокади» стало знищення повстанського руху, який збройно протистояв процесам радянської пропаганди. Попри жорсткий адміністративний та репресивний тиск, значна частина населення демонструвала активний спротив участі у виборах. Насильницькими методами здійснювалася і ліквідація УГКЦ. Це стало складовою радянської пропаганди краю, спрямованої на повне підпорядкування релігійного життя суспільства та викорінення структур, які могли становити ідейну й національну опозицію режимові.

Ключові слова: ОУН та УПА, радянська система, ідеологічно-пропагандивні заходи, вибори, підпільний звіт.

Oksana MEDVID,

orcid.org/0000-0002-8777-9760

Ph.D (History),

Associate Professor at the Department of Ukraine's History

Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University

(Drohobych, Lviv region, Ukraine) oksana-medvid@ukr.net

Ruslana POPP,

orcid.org/0000-0002-8777-9760

Ph.D (History),

Associate Professor at the Department of Ukraine's History

Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University

(Drohobych, Lviv region, Ukraine) ryslana_popp@ukr.net

OUN REPORT (1946) AS A SOURCE FOR THE STUDY OF SOVIETIZATION PROCESSES IN THE WESTERN REGION OF UKRAINE IN THE FIRST POST-WAR YEARS

The purpose of the article is to publish the OUN report document and analyze its content for the study of Sovietization processes in the western region of Ukraine in the first post-war years. The research methodology is based on generally accepted principles of scientificity, objectivity, historicism, methods of external and internal criticism of sources. Scientific novelty. The article highlights the measures of ideological and propaganda work and the scale of repressions by Stalin's punitive bodies, the mechanisms of imposing Bolshevik ideology. The underground members' view of the ideological and political pressure of the Soviet authorities on the inhabitants of the region as one of the important means of Sovietization is shown. Conclusions. The OUN's reporting documentation is a significant historical source for studying socio-political, socio-economic processes and the daily life of the population of the western region of Ukraine in the second half of the 1940s. Unlike official Soviet sources, which reflected exclusively propaganda interpretations, reports of the Ukrainian underground contain facts and testimonies «from below», which allows for a deeper reconstruction of the reality of contemporary life. The information provided in our published report for January-April 1946 shows that the Soviet system used ideological propaganda and repressive methods to legitimize itself in the western region of Ukraine in the first post-war years, where the majority of the population was hostile to it. This was clearly evident during the 1946 Elections to the Supreme Soviet of the USSR. The main goal of the «Great Blockade» organized by the Stalinist regime was to destroy the insurgent movement, which was armedly opposing the processes of Sovietization. Despite the harsh administrative and repressive pressure, a significant part of the population demonstrated active resistance to participation in the elections. The liquidation of the UGCC was also carried out by violent methods. This became a component of the Sovietization of the region, aimed at the complete subordination of the religious life of society and the eradication of structures that could constitute ideological and national opposition to the regime.

Key words: OUN and UPA, Soviet system, ideological and propaganda activities, elections, underground report.

Постановка проблеми. Актуальність вивчення звітів ОУН зумовлена їхньою унікальністю як джерела для реконструкції суспільно-політичних і соціально-економічних процесів у західному регіоні України у перші повоєнні роки. Ці документи відображають рівень спротиву радянській системі ОУН та УПА, масштаби репресій сталінських каральних органів, механізми насадження більшовицької ідеології. Джерела такого типу дозволяють побачити не лише офіційну політику радянського режиму, а й ставлення місцевих мешканців до українського визвольного руху, політики колективізації, мобілізаційних кампаній, діяльності радянських спецслужб. Публікація раніше заборонених звітних матеріалів ОУН дає можливість науковцям зіставляти офіційні документи з інформацією повстанців.

Звіти ОУН є важливим історичним джерелом для формування об'єктивного бачення україн-

ського визвольного руху та осмислення досвіду протистояння репресивній тоталітарній системі, який є важливий в умовах сучасної російсько-української війни.

Аналіз останніх досліджень. Розуміючи вагомість залучення звітної документації ОУН до наукового обігу, останнім часом активно здійснюється її пошук, систематизація та публікація. Важливість інформації поданої у звітах підпільників для розкриття багатьох аспектів повоєнної історії Західного регіону України, доводять у своїх наукових розвідках В. Ільницький, Н. Кантор, Т. Батюк (Ільницький, Кантор, 2021; Ільницький, Кантор, Батюк, 2022), М. Галів, О. Свійонтик, Н. Ільницька, М. Гранд (Галів, Свійонтик, 2023; Свійонтик, Галів, 2021; Галів, Ільницька, Гранд, 2022), А. Кірда (Попп, Кірда, 2023), О. Медвідь, Р. Попп (Медвідь, Попп, 2024).

Мета статті. Опублікувати звітний документ ОУН та проаналізувати його зміст для дослідження радянізаційних процесів у західному регіоні України у перші повоєнні роки.

Виклад основного матеріалу. Опублікований нами документ «Звіт» зберігається Галузевому державному архіві Служби безпеки України (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 76, арк. 24–26) та електронному архіві Українського визвольного Руху. За змістом історичного джерела ми ідентифікуємо його як звіт ОУН. У заголовку «Звіту» вказано період про який подається інформація – від першого січня по п'яте червня 1946 р. Регіон з якого походить документ, визначаємо опираючись на населенні пункти вказані у ньому, та його укладача. Відповідно до структури ОУН більшість згадуваних у ньому населених пунктів входили до Золочівської округи. У другій половині 1940-х рр. її окружний провід мав у своєму підпорядкуванні Бродівський та Золочівський надрайонних, а ті, у свою чергу, дев'ять районних проводів: Бродівський, Буський, Глинянський, Заболотцівський, Золочівський, Краснянський, Олеський, Підкаміньський та Поморянський проводів ОУН (Літопис УПА, 2013: 13). Документ підписано підпільником на псевдо «Яр». Це Смолій Степан Ількович, він мав ще інше псевдо «Зенко-1», «Яр». Відомо, що він народився у 1929 р. в селі Скварява Золочівського району Львівської області. Загинув потрапивши у засідку 27 червня 1952 р. біля хутора Роздоли поблизу села Велика Вільшаниця Золочівського району Львівської області. В 1949–1952 рр. був бойовиком референта СБ Золочівського окружного проводу ОУН В. Гарабача – «Романа» (Літопис УПА, 2013: 1158).

У підпільному звіті подано багато інформації про те, як в регіоні відбувалася підготовка та проведення виборів до Верховної Ради СРСР 10 лютого 1946 р. До них партійно-радянські органи готувалася заздалегідь, розгортаючи насамперед посилені заходи із боротьби з українським визвольним рухом. Радянська спеціальна операція «Велика блокада» розпочалася у січні 1946 р. У документі зазначається, що з 14 січня 1946 р. у кожному селі регіону було розгорнуто армійські гарнізони, чисельністю від десяти до сімдесяти осіб (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 76, арк. 24). Залишалися вони там до березня-квітня 1946 р. Крім цього до кожного підрозділу з району чи з області був прикріплений «спецуповноважений» НКДБ. Активізували свою діяльність «участкові» НКДБ, які допомагали прибулим «спецуповноваженим» (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 76, арк. 24).

Факти наведені у підпільному звіті доводять, що головними методами переконання місцевого насе-

лення щодо участі у виборах стали репресивні. Для залякування людей проводилися облави, арешти, пограбування, чинилися фізичні розправи. «Спецуповноважені» детально вивчали настрої населення, проводили агентурну роботу для виявлення учасників та прихильників українського визвольного руху (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 76, арк. 24). Розмах репресивних акцій вражає, адже було затримано і проведено розмову близько 40–60 відсотків усього населення району, як правило, це були голови родин, в них вивідувалася інформація про членів їх сімей, їх перебування на цей момент, матеріальне становище, життя сусідів та головню їх ставлення до радянської влади. Найбільше працівників радянських спецслужб цікавили будь-які відомості про ОУН та УПА, а також заможних селян, «куркулів» (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 76, арк. 24). Одночасно затриманих силою змушували підписувати заяви про співпрацю з радянським спецслужбами і випускали відразу лише тих, хто давав згоду, а інших далі «тортурували» (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 76, арк. 24). У підпільному звіті згадується про те, що за відмову доносити, повідомляти про повстанців знищували фізично. На доказ цього наводяться дані про страту у селі Желдець чотирьох молодих чоловіків, а також про розстріли у в селах Жовтанці, Вихопні (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 76, арк. 25). Автор звіту наголошує, що застосування радянською системою таких показових розправ «мало деякі успіхи». Свідченням «деяких успіхів», стали і значні втрати серед учасників ОУН та УПА (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 76, арк. 25). Місцеве населення заставляли під примусом вступати в загони так званих «стрибків», які використовувалися як допоміжна сила органів МДБ і МВС у придушенні українського визвольного руху та спротиві населення (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 76, арк. 25).

Виборча кампанія супроводжувалася і депортацією населення. У звіті ОУН зазначається, що 16 січня 1946 р. з села Ременів було виселено у віддаленні райони СРСР 12 родин, з Сторонятина 3 родини учасників повстанського руху, 5 квітня з Верин чотири родини, Желдця одну (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 76, арк. 24). Так система намагалася позбутися національно свідомого населення, позбавити український визвольний рух соціальної підтримки.

У звіті говориться і про численні випадки пограбування місцевих жителів під час виборчої кампанії, радянські силовики не гребували нічим, у Новому Селі обікрали навіть церкву (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 76, арк. 25). Мешканці краю перебували у постійному страху за своє життя та життя своїх близьких.

Підпільні відомості доводять, що під час виборів радянська система посилювала ідеологічно-пропагандивний вплив на населення. Спецуповноважені районного відділу пропаганди виїжджали в села регіону. Вони систематично, майже через день організовували мітинги, в яких закликали мешканців голосувати, не підтримувати ОУН та УПА, переконували у безперспективності боротьби українського визвольного руху. Але їх пропаганда була мало ефективною, як бачимо із звіту, на таких зібраннях було присутніми від силу до 10 осіб, це, як правило, це були представники місцевої влади, старші жінки та діти. До організації виборчої кампанії та участі у виборчих комісіях залучали голів сільських рад, учителів, священників, комсомольську молодь (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 76, арк. 24).

Для налагодження комунікації і швидкого реагування на всі ситуації, особливо, які загрожували зривами голосування, до багатьох сільських рад були проведені телефонні лінії (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 76, арк. 24). Побойовання були не безпідставними. Адже антирадянські суспільні настрої та підтримка ОУН та УПА були масовими в регіоні.

Звітуючи про хід виборів підпільники наголошують, що в самий день їх проведення до мешканців регіону застосовували примус та побої, відбувалося голосування членів виборчої комісії без згоди виборців. Доказом фальсифікацій є те, що після обрахунку голосів в урнах було виявлено значно більше бюлетенів ніж самих мешканців (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 76, арк. 25).

Радянські силові структури вдавались до різних провокативних засобів у боротьбі з ОУН та УПА. Підпільники доповідають, що в травні 1946 р. в селі Желдець з'явилася псевдо боївка, яка видавала себе за повстанців. Вивідати шось у жителів села їй не вдалося, і тому вона почала переміщуватися у сусідні населенні пункти. У селі Сулимів, вони захопили кущову зв'язку і почали погрожувати їй, закидаючи співпрацю з радянськими спецслужбами, через те, що вона перед тим була заарештована НКДБ і невдовзі випущена. Дівчина запізно зрозуміла хто її кривдники насправді, і розповіла деяку інформацію, зокрема, що в її будинку є криївка. Їй вдалося сховатись, але був заарештований її батько. Підпільники повідомляють, що при проведенні оперативно-чекістських заходів гинули повстанці, місцеві жителі, які їм допомагали. Згадуються і випадки, коли повстанці йшли на співпрацю, виказуючи своїх побратимів і прихильників (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 76, арк. 26). В свою чергу ОУН та УПА здійснювало «атентати», ліквідували працівників радянських силових струк-

тур, активних радянських активістів (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 76, арк. 26).

В 1946 р. розпочалася ще одна радянська спецоперація – з ліквідації Української греко-католицької церкви та підпорядкування її духовенства і вірян російській православній церкві. У звіті згадується про двох священників Куликівського деканату з сіл Желдець і Звертів, які відмовилися перейти на православ'я. З приводу цього з ними мав розмову голова Ініціативної групи Гавриїл Костельник. Священники чітко висловили свою позицію, що це суперечить їхньому переконанню. Далі з ними проводили «відповідну роботу» в Львівському обкомі КП(б)У і після категоричної відмови отцям було заборонено відправляти богослужіння, а церкви в цих селах були зачинені (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 76, арк. 25). У підпільному зведенні зазначається також, що з 3 на 4 червня 1946 р. у селі Запитів було замордовано отця Йосифа Куницького (ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 76, арк. 26.). Він здійснював душпастирську діяльність у Церкві Святого Архистратига Михаїла. Факт розправи із священником згадується у книзі з історії села та історії УПА Петра Мірчука (Бойко, 1997, 93–94; Мірчук, 1953: 104).

Висновки. Звітна документація ОУН є вагомим історичним джерелом для вивчення суспільно-політичних, соціально-економічних процесів та повсякденного життя населення Західного регіону України у другій половині 1940-х рр. На відміну від офіційних радянських джерел, які відображали виключно пропагандистську інтерпретацію, звіти українського підпілля містять факти та свідчення «знизу», що дозволяє глибше реконструювати реальність тогочасного життя. Інформація наведена у публікованому нами звіті за січень-квітень 1946 р, засвідчує, що для своєї легітимізації в Західному регіоні України у перші повоєнні роки, де більшість населення було до неї вороже налаштовано, радянська система використовувала ідеологічно-пропагандивні та репресивні методи. Це яскраво проявилось під час Виборів 1946 р. до Верховної Ради СРСР. Головною метою організованої сталінським режимом «Великої Блокади» стало знищення повстанського руху, який збройно протистояв процесам радянзації. Попри жорсткий адміністративний та репресивний тиск, значна частина населення демонструвала активний спротив участі у виборах. Насильницькими методами здійснювалася і ліквідація УГКЦ. Це стало складовою радянзації краю, спрямованої на повне підпорядкування релігійного життя суспільства та викорінення структур, які могли становити ідейну й національну опозицію режимові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко М. Історія села Запитів. Львів: [б. в.], 1997. 147 с.
2. Ільницький В. *Карпатський край ОУН в українському визвольному русі*. Дрогобич, Посвіт, 2016. 696 с.
3. Ільницький В., Галів М. До історії діяльності молодіжних українських націоналістичних організацій на Дрогобиччині: нове документальне свідчення. *Дрогобицький краєзнавчий збірник / [головний редактор Л. Тимошенко, упоряд. і наук. ред. М. Галів, В. Ільницький]. Спецвипуск II*. Дрогобич: Посвіт, 2015. С. 475–485. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dkz_2015_Spets.
4. Ільницький В., Кантор Н. Повсякденне життя на Дрогобиччині (1946 р.): нове документальне свідчення. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 2021. Вип. 7/49. С. 120–155. URL: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.7/49.234424>
5. Ільницький В., Кантор Н., Батюк Т. Повсякденне життя у Дрогобицькому учительському інституті: новий документ до історії (1946–1949). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 2020. Вип. 6/48. С. 342–364. URL: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.6/48.228501>
6. Ільницький В., Ярушак М. До історії діяльності молодіжних націоналістичних організацій у Дрогобицькій сільськогосподарській школі та Дрогобицькому нафтовому технікумі (1950–1951). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія / ред. кол. Василь Ільницький (головний редактор) та ін.* Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. Випуск 5/47 (2020). С. 427 – 449. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.5/47.217759>
7. Галів М., Свійонтик О. До історії повсякденного життя Жидачівщини улітку 1946 р.: нові документальні свідчення. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 2023. Вип. 12/54. С. 436–459. URL: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.12/54.2837>
8. Галів М., Гранд М. Два документи до історії повсякденного життя населення Станіслава у перші повоєнні роки (1946–1947). *Актуальні питання гуманітарних наук: міжсвізівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 2021. Вип. 46 (1). С. 4–13. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/46-1-1>
9. Галів М., Ільницька Н., Гранд М. *Повсякденне життя населення Дрогобиччини (1947–1948): нове документальне свідчення. Західні землі України у перші післявоєнні роки (1944–1953): повсякденне життя: колективна монографія / відп. ред. В. Ільницький*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022. С. 183–24. URL: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.11/53.272630>
10. Галів М., Свійонтик О., Гранд М. Повсякденне життя робітників Дрогобиччини в перші повоєнні роки (1945 – 1950). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 2022. Вип. 11/53. С. 292–309. URL: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.11/53.272630>
11. Калішук О. Кіно як елемент повсякдення волинян (1944–1953 рр.) (за матеріалами газети «Радянська Волинь»). *Трансформований соціум: повсякденне життя населення західних земель України у перші післявоєнні роки (1944–1953): колективна монографія / відп. ред. В. Ільницький, М. Галів*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. С. 126–147. URL: <https://doi.org/10.24919/2664-3715.12/54>
12. Літопис УПА: Нова серія. Т.23: Золочівська округа ОУН: Документи і матеріали референтури СБ (1944–1951) / Упорядник: М. Романюк. Київ–Торонто, 2013. 1320 с. URL: https://shron2.chtyvo.org.ua/Litopys_UPA/Nova_seriiia_Tom_23_Zolochivska_okruha_OUN_Dokumenty_i_materialy_referentury_SB_1945-1951.pdf
13. Медвідь О. Нове документальне свідчення про утвердження радянської влади на Станіславщині навесні 1947 р. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 2023. Вип. 12/54. С. 578–600. URL: <https://doi.org/10.24919/2664-3715.12/54>
14. Медвідь О., Попп Р. Звіт ОУН як джерело щодо вивчення повсякдення населення західного регіону України наприкінці 40-х рр. XX ст. *Вісь Європи*. Львів–Дрогобич: Посвіт, 2024. Вип. 4. С. 67–83. URL: <https://doi.org/10.69550/3041-1467.5.319894>
15. Медвідь О., Попп Р. Ідеологічно-пропагандивні процеси в західних областях України в перші повоєнні роки: нове документальне свідчення. *Українські історичні студії. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика»*, 2024. Вип. 16/58. С. 126–138. URL: <https://doi.org/10.24919/2664-3715.16/58>
16. Повсякденне життя населення західних земель України у перші повоєнні роки (1944–1953): колективна монографія / відп. ред. В. Ільницький. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2021. 380 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/36994>
17. Попп Р., Кірда А. Звітний документ ОУН як джерело вивчення повсякдення населення Закарпаття (1949 р.). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 2023. Вип. 12/54. С. 487–525. URL: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.12/54.283765>
18. Попп Р. Ставлення населення до діяльності ОУН і УПА у перші повоєнні роки (на матеріалах підпільних звітів). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 2019. Вип. 2/44. С. 270–286. URL: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.2/44.184679>
19. Попп Р. Повоєнне шкільництво у світлі звітних документів Українського націоналістичного підпілля. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 2020. Вип. 3/45. С. 168–185. URL: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.3/45.203986>
20. Трансформований соціум: повсякденне життя населення західних земель України у перші післявоєнні роки (1944–1953): колективна монографія / відп. ред. В. Ільницький, М. Галів. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. 350 с. URL: <https://doi.org/10.24919/2664-3715.12/54>

21. Ilnytskyi V., Kantor N. Reprisals of the soviet administration against families of insurgents in Karpatskyi krai of the OUN (1945 – 1954). *Східноєвропейський історичний вісник*. 2018. Вип. 7. С. 173–180. DOI: <https://doi.org/10.24919/2519-058x.7.131213>

REFERENCES

1. Boyko, M. (1997). *Istoriya sela Zapytiv* [History of the village of Zapytiv]. L'viv: [b. v.], 147 s. [in Ukrainian].
2. Ilnytskyi V. (2016). *Karpatskyi krai OUN v ukrainskomu vyzvolnomu rusi (1945–1954)*. [The Carpathian region of the OUN in Ukrainian liberation movement (1945 – 1954)]. Drohobych: Posvit [in Ukrainian].
3. Il'nyts'kyi, V. & Haliv, M. (2015). Do istoriyi diyal'nosti molodizhnykh ukrayins'kykh natsionalistychnykh orhanizatsiy na Drohobychchyni: nove dokumental'ne svidchennya. [To the history of activity of youth Ukrainian nationalist organizations in Drohobych region: new documentary evidence]. *Drohobych's'kyi krayeznavchyy zbirnyk / [holovnyy redaktor L. Tymoshenko, uporyad. i nauk. red. M. Haliv, V. Il'nyts'kyi]. Spetsvyypusk II. Drohobych: Posvit, 2015, 475–485* [in Ukrainian].
4. Il'nyts'kyi, V. & Kantor, N. (2021). Povsyakdenne zhyttia na Drohobychchyni (1946 r.): nove dokumental'ne svidchennya. [Everyday life in Drohobych region (1946): new documentary evidence]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats' Drohobych's'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istoriya, 7/49, 120–155* [in Ukrainian].
5. Ilnytskyi, V., Kantor, N. & Batiuk, T. (2020). Povsiakdenne zhyttia u Drohobychskom uchytselskomu instytuti: novyi dokument do istorii (1946–1949) [Everyday life at the Drohobych Teachers' Institute: a new document to history (1946–1949)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats' Drohobych's'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istoriia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 6/48, 342–364* [in Ukrainian].
6. Ilnytskyi, V., & Yarushak, M. (2020). Do istorii diialnosti molodizhnykh natsionalistychnykh orhanizatsii u Drohobychskii silskohospodarskii shkoli ta Drohobychskomu naftovomu tekhnikum (1950–1951) [To the history of the activities of youth national organizations in the Drohobych Agricultural School and the Drohobych Oil College (1950–1951)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats' Drohobych's'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istoriia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 5/47, 427–449*. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.5/47.217759> [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.5/47.217759>
7. Haliv, M. & Svyontyk, O. (2023). Do istoriyi povsyakdennoho zhyttia Zhydachivshchyny ulitku 1946 r.: novi dokumental'ni svidchennya. [o the history of everyday life in the Zhydachevo region in the summer of 1946: new documentary evidence]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats' Drohobych's'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istoriya, 12/54, 436–459* [in Ukrainian].
8. Haliv, M., & Hrand, M. (2021). Dva dokumenty do istorii povsiakdennoho zhyttia naselennia Stanislava u pershi povoienni roky (1946–1947) [Two Documents On the History of Everyday Life of the Population of Stanislav in the First Post-War Years (1946–1947)]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current Issues of Humanitarian Sciences, 46 (1), 4–13* [in Ukrainian].
9. Haliv, M., Ilnytska, N. & Grand M. (2022). *Povsiakdenne zhyttianaselennia Drohobychchyny (1947–1948): nove dokumentalne svidchennia* [Everyday Life of the Population of Drohobychchyna (1947–1948): New Documentary Evidence]. *Zakhidni zemli Ukrainy pershi pisliavoienni roky (1944–1953): povsiakdenne zhyttia: kolektyvna monohrafiia* [Western Lands of Ukraine in the First PostWar Years (1944–1953): Everyday Life: Collective Monograph] / red. V. Ilnytskyi. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 183–242 [in Ukrainian].
10. Haliv, M., Sviornyk, O. & Grand, M. (2022). Povsiakdenne zhyttia robotnyts'tva Drohobychchyny u pershi pisliavoienni roky (1945– 1950) [Everyday Life of Workers in the Drohobych Region in the First Post-War Years (1945–1950)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats' Drohobych's'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istoriia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 11/53, 292–309* [in Ukrainian].
11. Kalishchuk O. (2023). Kino yak element povsyakdennya volynyan (1944–1953 rr.) (za materialamy hazety «Radyans'ka Volyn») [Cinema as an element of the everyday life of Volynhians (1944–1953) (according to the materials of the newspaper «Soviet Volyn»)]. *Transformovanyy sotsium: povsyakdenne zhyttia naselennia zachidnykh zemel' Ukrayiny u pershi pislyavoyenni roky (1944–1953): kolektyvna monohrafiya* / vidp. red. V. Il'nyts'kyi, M. Haliv. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», s.126–147. [in Ukrainian].
12. Litopys UPA : Nova seriya. (2013). T.23: Zolochivs'ka okruha OUN: Dokumenty i materialy referentury SB (1944–1951) [Zolochiv OUN District: Documents and materials of the SB reference book (1944–1951)]. / Uporyadnyk: M. Romanyuk. Kyiv–Toronto, 1320 s. [in Ukrainian].
13. Medvid' O. (2023). Nove dokumental'ne svidchennya pro utverdzhennya radyans'koyi vlady na Stanislavshchyni navesni 1947 r. [New documentary evidence about the establishment of Soviet power in the Stanislav region in the spring of 1947]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats' Drohobych's'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu Ivana Franka. Seriya Istoriya. 2023, 12/54, 578–600*. [in Ukrainian].
14. Medvid', O., & Popp, R. (2024). Zvit OUN yak dzherelo shchodo vyvchennya povsyakdennya naselennia zachidnoho rehionu Ukrayiny naprykintsi 40-kh rr. XX st. [The OUN Report as a Source for Studying the Everyday Life of the Population of the Western Region of Ukraine in the Late 1940s.]. *Vis' Yevropy. L'viv–Drohobych: Pósvit. Vypusk 4. S. 67–83*. [in Ukrainian].
15. Medvid', O., & Popp, R. (2024). Ideolohichno-propahandyvni protsesy v zachidnykh oblastyakh Ukrayiny v pershi povoyenni roky: nove dokumental'ne svidchennya [Ideological and Propaganda Processes in the Western Regions of Ukraine

in the First Postwar Years: New Documentary Evidence]. *Ukrayins'ki istorichni studi. Drohobych: Vydavnychyy dim «Hel'vetyka». Vypusk 16/58*. S. 126–138. [in Ukrainian].

16. Povsyakdenne zhyttia naselennya zakhidnykh zemel' Ukrayiny u pershi povoyenni roky (1944–1953) [Everyday Life of the Population of the Western Lands of Ukraine in the First Postwar Years (1944–1953)]: kolektyvna monohrafiya / vidp. red. V. Il'nyts'kyi. L'viv – Torun': Liha-Pres, 2021. 380 s. [in Ukrainian].

17. Popp, R., & Kirda, A. (2023). Zvitnyy dokument OUN yak dzherelo vyvchennya povsyakdennoho naselennya Zakarpattya (1949 r.). [Report document of the OUN as a source of studying the everyday population of Transcarpathia (1949)] *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats' Drohobych'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istoriya, 12/54*, 487–525 [in Ukrainian].

18. Popp, R. (2019). Stavlennya naselennya do diyal'nosti OUN i UPA u pershi povoyenni roky (na materialakh pidpil'nykh zvitiv). [Attitude of the population towards the activities of the OUN and the UPA in the first post-war years (on the basis of underground reports)]/ *Problemy humanitarnykh nauk : zbirnyk naukovykh prats' Drohobych'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istoriya, 2019, 2/44*, 270–286 [in Ukrainian].

19. Popp, R. (2020). Povoyenne shkil'nytstvo u svitli zvitnykh dokumentiv Ukrayins'koho natsionalistichnoho pidpillya. [Postwar schooling in the light of reporting documents of the Ukrainian nationalist underground]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats' Drohobych'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istoriya, 2020, 3/45*, 168–185 [in Ukrainian].

20. Transformovanyy sotsium: povsyakdenne zhyttia naselennya zakhidnykh zemel' Ukrayiny u pershi pislyavoyenni roky (1944–1953) [Transformed society: everyday life of the population of the western lands of Ukraine in the first post-war years (1944–1953)]: kolektyvna monohrafiya / vidp. red. V. Il'nyts'kyi, M. Haliv. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. 350 s. [in Ukrainian].

21. Il'nytskyi V., Kantor N. Reprisals of the soviet administration against families of insurgents in Karpatskyi kraj of the OUN (1945–1954). *Skhidnoevropeyskyi istorichniy visnyk, 2018. Vyp. 7. S. 173–180*. DOI: <https://doi.org/10.24919/2519-058x.7.131213>

З В І Т

за час від І.І – 5.6.1946 р.

З днем 14.І.1946 р. за квартирували війська НКВД-ча в кожному селі нашого району від 10–70 осіб на виборчу діляницю. З перших днів їх прибуття населення до крайності тероризовано. Почато сильні облави, ревізії, арештування. До кожної квартируючої частини (застави) приділено з району чи обласного НКГБ-НКВД спеціально встановленого, якого завданням було вести агентурну роботу в даному селі, студіювати наскрізь населення та вести боротьбу з нашим рухом. Згаданий тип керував роботою обб, переводив слідства та вербував со. Своїм терором застрахував населення, маючи на меті знищити наш рух, зламати населення та спонукати його до виборів. При тім сильно пожвавили свою активність участкові районного НКВД-ГБ, які стали інструктажем цих типів, які були приділені до застав на селі, керуючи цілістю роботи обб кількох сіл. В кожному селі потворено тюрми, які в тому часі були переповнені населенням так, що в більшій частині сіл району було арештовано та переслухано від 40–60% населення, головню кожного голову родини, яких питали про стан їх рідні, місця перебування, матеріальний стан. На куркулів звертали спеціальну увагу так як на рідні «бандорів». Розпитували про сусідів. Головну увагу звертали на наш рух. Випитували, що знає про банду, чи до нього хтось заходить, або де заходить хто з бандитів, хто переводив збірки або зараз їх переводить, що в даного господаря забрала банда та чи знає про місця їх перебування.

По згаданій дискусії питав, чи любить радянський союз. Коли господар був змушений відповісти так, йому пропонувано працювати для радянського союзу – співпрацювати з органами НКВД-ГБ та силували підписати заяву співпраці. Потім його звільнювали. Якщо хто не хотів підписати заяви, то його держали в тюрмі та тортували. (Заяви були підписувані без надання псевдо, оригінал заяви долучую окремо). Одночасно посилили свою пропагандивну роботу спеціально встановлені з районного відділу пропаганди. Заохочували населення до виборів, та висвітлюючи в чорних красках недоцільність боротьби ОУН–УПА. Майже що другий день роблено мітинги мимо цього, що в багатьох селах на мітингах було від 5–10 слухачів, які були пригнані силою і то з большевицької адміністрації або старих жінок і дітей.

До виборчої акції заангажовано всі сили большевицької адміністрації та комсомол. В кожному селі потворено виборчі комісії, агітаторів по десятихатках, п'ятихатках та трьохатках. Заангажовано учительство, священників, голів сільрад. Назначено спецжурних, зв'язківців кінних та охорону телефонічного зв'язку. На день виборів 60% населення було службово заангажоване та відповідальне за вибори. Переведено телефонізацію терену. До кожної сільради повкопувано телефонічні стовпи та до 15 сільрад посновано дрти та укладено апарат. До решта сільрад посновано полеві телефони (з ви квартирванням військових частин полеві телефони знято).

16.І.1946 р. вивезено з Ременова 12 родин наших повстанців, зі Сторонятина 3 родини.

5.4. – 46 р. вивезено з Верин 4 родини, з Желця одну.

Х і д в и б о р і в. Населення до виборів гано силою. В кожному селі були репресії та побої. До 12 год. за московським часом до урн вкинуло від 10–25% виборчих голосів. Між тим голосували військові частини, які квартирували по селах та виборчі комісії. В 12 год. за московським часом повідомлено телефоном, що виборчим комісіям можна проголосувати самим без явки виборців до виборчого льокалю, з тим, щоб перейти поміж населення та спитати, чи згідне голосувати. Члени виборчих комісій з охороною бійців пішли по деяких хатах та питали населення, чи згідні голосувати і без огляду на його згоду кидали голоси. В багатьох виборчих дільницях до 16 год. вечора було скінчено голосування. При обчисленні голосів було від 20 – 40 голосів більше статистичного стану виборців. По виборах всю увагу звернено на боротьбу з підпіллям. Почато дальші облави, ревізії та арештування.

Участкові почали сильно тиснути на со, жадаючи розвідчих матеріалів. СО, які відмовлялись дати матеріяли, були розстріляні. В селі Жолдець розстріляно Синькова Михайла, літ 35, Строніцького Василя, літ 32, Бурку Гриця – літ 37, Чучвару Петра – літ 23. В Жовтанцях – Греха Василя – літ 42 і Медведя Максима – літ 29. На Вихопнях одного, якого прізвище невідоме. По застосуванні цього методу одержали деякі успіхи, про що свідчить стан впавших з нашої сторони. В часі перебування згадані частини грабували населення та обкрадали. В селі Жолдець обікрали Кусяка Василя, Лушинського Петра, Марию Миколу. В Волі Жовтанецькій ограбили Валька Михайла та Парамуда Гриця. Подібних випадків було багато по інших селах. 4.4.1946 р. від'їжджаючи, застава з Нового Села ограбила церкву.

20.2. – 46 р. був скликаний собор куликівського деканату, на якому мав бути офіціальний перехід священників креко-кат. обряду на православний. Всі священники дали свою згоду на перехід, за винятком Желдецького та Звертівського. Цих двох священників 4.3. – 46 р. покликав др. о. Костельник до Львова. Там з ними переговорював про причини відновлення переходу на православ'я, священники мотивувались тим, що вони вже старі та це суперечить їх совісті. По короткій розмові о. Костельник відіслав їх до облкому кпбу, там питали їх знову про причини відмовлення та коли ці заявили, що вони не погоджуються перейти на православ'я, їм заборонене правити всякі релігійні культ. Від того часу в згаданих селах церкви зачинені.

7.3. – 46 р. покликано до перегляду 1928 річних, залишені по перегляді військово перевишколю-

ються в районі. 17.3. – 46 р. почато поновне організування стрибків большевицької адміністрації. Кандидатів на стрибків ловлено під час облави без огляду віку чи військової приналежності. Їх відставляно до району. В районі пропоновано взяти зброю. Хто відмовлявся взяти зброю (і стати стрибком), того відставляно до праці на гостинець до Винник. Хто взяв зброю, того відпущано додому. В таких спосіб зістали зорганізовані істребительні батальйони по селах.

25.4. – 46 р. почато насильне стягання позики. Населення перетяжено позикою. Хто не погоджувався сплатити, мотивуючись, що забагато на нього наложено, зістав арештований. Його держано до того часу, поки хтось з родини не сплатив наложеної суми.

5.5. – 46 р. роблено облаву на ліс Зіболки, Дальнич, Вихопні, Верни. Більша частина большевиків, яка робила облаву, була переодягнена по цивільному. Облава тривала понад 10 днів. Роблено нічні застави по лісі та по краях лісу. Спалено дві секції лісу.

18.5. – 46 р. появилася в селі Желдець провокативна боївка в числі 15и осіб. Згадана група старалась спровокувати селян, але їх зусилля були безуспішні. По чотирьох днях від'їхали до Зіболок, відтак на Дальнич, Колодинець, Вихопні, Жовтанці, Сулимів. В Сулимові спровокували Бушку Олену, яка була куцевою зв'язковою. Згадана дівчина їм повірила та почала дещо говорити. Вони, закидаючи їй співпрацю з нквд, зав'язали в хаті голову та взяли зі собою до ліса (на віддалі одного кілометра). В лісі почали питати, що вона всипала, як була заарештована. (Згадана дівчина перед кількома днями зістала звільнена з тюрми). Питали, скільки видала криївок та в який спосіб має подавати відомості до начальника нквд Головка. Потім дали їй 5 букв. Дівчина, дальше думаючи, що це свої, почала оправдовуватись, що вона нікого не видала, заяви співпраці з нквд не підписала та ніякого зв'язку з начальником нквд не має. Вона працювала і дальше хоче працювати для ОУН, покликаючись на кількох хлопців підпільників, які її знають та в неї якийсь час перебували. Призналась, що в її домі є побудована криївка другом Соловійом. Згадана група, торгуючись поміж собою (одні казали повісити, а інші – відпустити, накладаючи на неї зобов'язання зібрати для них 200 крб., 5 кг. ковбаси, 3 л. горілки та 300 шт. яєць) вирішила її звільнити. Згадані речі на другий день дівчина мала зібрати та вечером винести на цвинтар. Відійшовши від них, дівчина зорієнтувалась, що це большевики і на другий день втекла з дому та почала критись. За кілька днів згадана група заарештувала її батька та відна- йшла криївку в її домі.

16.5. на прис. Фелдця Красічні большевики заскочили в хаті Ребка Івана др. Явора та Дуба (криївкарі). В висліді бою др. Дуб зістав важко ранений, Ребка Іван, господар, зістав вбитий на місці, а др. Явір дав себе взяти живим в руки. На другий день почав водити по криївках, в одній з криївок найшли раненого Дуба, який дострілювався і всипав на Дальничі Цвика Ілька, який крився від призову в ча. З його всипи арештовано 10 господарів та дві дівчини. Їм закидають співпрацю з бандитами. Доочно доказував їм вину.

16.5. виконано атентат на участкового нкб Сахна. Здобуто зброю та матеріали.

2.6. – 46 р. в селі Желдець загинув др. Моряк. Причина смерті: большевики зробили заставу в stodoli та довкола будинків, в яких містилася криївка. Він, не знаючи про те, зайшов до криївки. Ранком большевики почали добуватись до криївки, він викинув гранати, вискочив з криївки та відкрив вогонь по большевиках та почав втікати. Большевики його вбили.

З 3 на 4.6. зістав замордований большевиками в селі Запитові о. Куницький Йосиф.

6.5. зловлено в селі Желдець провокатора Ратая. Постій, 12.6.1946 р.

С л а в а У к р а ї н і !

Г е р о я м С л а в а !

| Яр |

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 29.10.2025

Дата публікації: 24.11.2025